

บทที่ 6

การวิเคราะห์หลักธรรม

ในการศึกษาเรื่องกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและการพัฒนาบุคลากรของวัด ได้แสดงถึงรูปแบบขั้นตอนของกลุ่มต่าง ๆ ที่ผ่านกระบวนการของวัด จนเป็นสมาชิกของวัดซึ่งพบว่าสมาชิกทั้งบุคลากรภายในและภายนอกมีคุณลักษณะในเชิงพระพุทธศาสนาที่เห็นอย่างเด่นชัดคือ

ความเชื่อมั่นในการสร้างบารมี

คำว่า “การสร้างบารมี” ในที่นี้เมื่อศึกษาจากคำสอนที่วัดขัดเกลาบุคลากรมีความหมายเกี่ยวข้องไปถึงการสอนให้รู้จักวัตถุประสงค์ของการเกิดมาเป็นมนุษย์ คือวัดจะสอนให้รู้จักเป้าหมายชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือการเกิดมาเพื่อสร้างความคิด การทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา และการปฏิบัติดังกล่าวทำให้เกิดบุญกุศล ซึ่ง “บุญ” นั้นในที่นี้คือเสบียงที่จะติดตัวข้ามชาติได้ นอกจากนี้การสร้างบารมีในการเกิดเป็นมนุษย์คือการแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง เพื่อมุ่งการเข้าถึงพระรัตนตรัยในตัวเอง ดังตัวอย่างคำสอนของพระราชภาวนาวิสุทธิ (หลวงพ่อธัมมชโย) ในโอกาส ต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักธรรมเกี่ยวกับการสอน

การสร้างบารมี คือการทำทาน ศีล ภาวนา

“เราเกิดมาเป็นมนุษย์นั้น เรามาสร้างบารมี โลกมนุษย์นั้นไม่ใช่เป็นที่เสวยบุญ แต่ว่าเป็นที่สร้างบุญ สร้างบารมีกันอย่างเต็มที่ทั้ง ทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น”¹

การสร้างบารมี คือการปรับปรุงตนเองเพื่อเข้าถึงพระรัตนตรัย

“การเกิดมาของคนเราต้องสร้างบารมีกันให้เต็มที่ บารมีของเราจะได้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ บำเพ็ญบารมีให้มากที่สุดเท่าที่เรายังมีเวลาของชีวิต การดำรงชีวิตอย่างนี้ถือว่าเป็นชีวิตที่มีคุณค่า สมกับที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ มาพบพระพุทธศาสนา เพราะคุณค่าของชีวิตอยู่ตรงที่ใครจะได้ทุ่มเทสร้างบารมีได้มากกว่า ได้ปรับปรุงแก้ไขตนเอง ฝึกฝนอบรมตนเองจนกระทั่งสามารถเข้าถึงพระรัตนตรัยในตัวเองได้ และทำหน้าที่เป็นผู้ให้แสงสว่างแก่ชาวโลก”²

¹ พระราชภาวนาวิสุทธิ, ชีวิตลิขิตได้ (กรุงเทพมหานคร: เอส ที เค เปเปอร์แอนด์ฟาร์ม, 2545), หน้า 79.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

การสร้างบารมี คือการสร้างความดี เป็นการสร้างบุญกุศล

“เราเกิดมาควรใช้กายมนุษย์ที่มีอยู่สร้างบารมีชำระกาย วาจา ใจ ของเราให้สะอาดบริสุทธิ์เพิ่มมากขึ้นทุก ๆ วัน ถูกวัดอุปประสงค์ของการเกิดมาเป็นมนุษย์ อาณิสสผลบุญอันยิ่งใหญ่ไพศาลก็จะบังเกิดขึ้นกับเรา บุญนั้นยังเป็นที่พึ่งให้เราได้ในยามคับขัน ยามนั้นบุญกุศลที่เราได้สั่งสมอบรมมา และธรรมะที่เราได้ปฏิบัติได้เข้าถึง จะเป็นที่พึ่งอย่างแท้จริงของเรา เพราะฉะนั้นเวลาที่เหลืออยู่เพียงน้อยนิดในโลกมนุษย์ให้ตั้งใจสร้างความดีกันให้เต็มที่ สร้างให้ได้มากที่สุดเท่าที่ เราจะสามารถสร้างได้”³

จากการสอน และจัดเกลาบุญกลางของวัดซึ่งวัดใช้คำนิยามว่า “การสร้างบารมี” ในที่นี้จึงหมายถึงการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา การแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง และการสร้างความดีที่เกิดเป็นบุญกุศล เมื่อพิจารณาจากความหมายที่วัดให้นิยามการสร้างบารมี และให้จัดเป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของการเกิดมาเป็นมนุษย์ คำว่า “บารมี” ในที่นี้คือการสร้างความดีตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งตรงกับหลักเรื่องบารมี 10 ทศน์ คือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจะบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี แต่การสอนจะเน้นพื้นฐานของบารมีที่สำคัญ 2 ข้อแรก ส่วนข้ออื่น ๆ ได้กล่าวไว้ในที่ต่าง ๆ กัน การสร้างบารมีนั้นเป็นกุศลธรรม ย่อมเป็นทางนำไปสู่บุคคลหมดกิเลสได้ ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

“มนุษย์ผู้ใดสร้างบารมีไว้ มีกุศลมูลอันแน่นหนามาก่อน มนุษย์ผู้นั้นทำวิปัสสนาให้เกิดแล้ว ย่อมบรรลुरुธรรมที่สิ้นอาสวะ ด้วยกุศลมูลนั้นนั่นแล”⁴

เพราะฉะนั้นความหมายของคำว่า “การสร้างบารมี” ซึ่งสอนทั้งเรื่องทาน ศีล ภาวนา การแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง การสร้างความดี การสร้างบุญกุศล ทำให้เกิดการบรรลुरुธรรมได้ง่าย ซึ่งตรงกับเป้าหมายในสิ่งที่วัดจัดเกลาบุญกลางและสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 85.

⁴ สุต. ขุ. ขุท 39/5/183

การสอนเรื่องการสร้างบารมี ยังรวมไปถึงการสร้างบุญกุศล

การสอนเรื่องบุญจะรวมหมายถึงลักษณะ อานิสงส์ และการสร้างบุญ ซึ่งวัดได้ชัดเจน และพัฒนาความเชื่อเรื่องบุญด้วยการสอนดังนี้

ความหมายของบุญ คือเครื่องชำระจิตใจให้ผ่องใส

การสอนเรื่องบุญ และให้ความหมายเรื่องบุญหมายถึง

“บุญ” เป็นเครื่องชำระใจให้สะอาดบริสุทธิ์ เมื่อบุญเกิดขึ้นในใจ จะทำให้ใจใสสะอาดบริสุทธิ์ คุณภาพของใจจะดีขึ้น บริสุทธิ์ขึ้น ใสสว่างขึ้น บุญมีลักษณะ กระแสแห่งความบริสุทธิ์”⁵

หน้าที่หรืออานิสงส์ของบุญ

“ชีวิตในปัจจุบันท่ามกลางความผันผวนของเศรษฐกิจ ไม่เพียงแต่เราจะมีมือถึง ใจถึง ตาถึง หูถึง หรือทีมถึง แค่นั้นยังไม่พอ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำบุญด้วย ถ้ามีบุญแล้วทุกอย่างย่อมสำเร็จหมด บุญจึงเป็นหลัก เป็นประธานในทุก ๆ สิ่ง เมื่อเราอยากประสบความสำเร็จอยู่เสมอ เราจำเป็นต้องหมั่นทำบุญบ่อย ๆ เหมือนน้ำฝนที่หยดลงมาที่ละหยด ยังสามารถเต็มตุ่มได้ บุญที่เราได้สั่งสมบ่อย ๆ สักวันหนึ่งก็จะเต็มเปี่ยมได้ ดังนั้นบุญเป็นเรื่องใหญ่สำหรับทุกชีวิต พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้เราหมั่นทำบุญบ่อย ๆ อย่าเบื่อบ้านในการสั่งสมบุญบารมี และให้ทำความพอใจในการทำบุญ ก่อนทำก็ตั้งใจปฏิบัติใจ ในขณะที่ทำก็ให้เต็มใจ ใจเป็นบุญกุศลล้วน ๆ ทำความเต็มใจในพระรัตนตรัย เมื่อทำบุญแล้ว ก็ให้ปลื้มใจ ระลึกรู้ถึงคราใดก็มีความสุขความเบิกบาน เพราะฉะนั้นควรหมั่นสั่งสมบุญทุกวันอย่างต่อเนื่อง เพราะการสั่งสมบุญเป็นเหตุนำสุขมาให้”⁶

จากการที่วัดสอนให้สร้างบุญบ่อย ๆ ทำประจำสม่ำเสมอ ย่อมทำให้เกิดความสุข ความสำเร็จในชีวิต และส่งผลในภพเบื้องหน้าได้ ซึ่งสอดคล้องกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสในมิตตสูตรว่า

“เทวดาทูลถามพระศาสดาว่า อะไรหนอเป็นมิตรของคนเดินทาง อะไรหนอเป็นมิตรในเรือนของคน อะไรเป็นมิตรของคนมีฐานะเกิดขึ้น อะไรเป็นมิตรคิด

⁵ พระราชนิพนธ์วิสุทธิ, พระธรรมเทศนา 1, หน้า 83-84.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 85.

ตามไปถึงภพหน้า⁷ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า พวกเขวียนพวกโคตังเป็นมิตร
ของคนเดินทาง มารดาเป็นมิตรในเรือนของคน สหายเป็นมิตรของคนผู้มีฐานะเกิด
ขึ้นเนื่อง ๆ บุญที่ตนทำเองเป็นมิตรติดตามไปถึงภพหน้า”⁸

เมื่อคุณลักษณะของบุญ อานิสงส์ของบุญส่งผลไปถึงภพเบื้องหน้า พระภิกษุที่สอนให้
ประชาชนทำบุญบ่อย ๆ จึงเป็นการสอนให้เกิดความไม่ประมาทในชีวิต ไม่เพียงแต่ภพนี้ พระพุทธ
ศาสนายังมีหลักคำสอนให้มองชีวิต ไปถึงภพเบื้องหน้าด้วย และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแก่ภิกษุ
ทั้งหลายใน ปุณณสูตร ว่า

“เธอทั้งหลายอย่าได้กลัวบุญเลย คำว่าบุญนี้ เป็นชื่อแห่งความสุขอันน่า
ปรารถนา นำใคร่ นำรัก นำพอใจ ก็เรารู้ด้วยญาณอันวิเศษยิ่ง ซึ่งวิบากอันน่า
ปรารถนาที่ตนแสวงแล้วสิ้นกาลนานแห่งบุญทั้งหลายที่ตนได้ทำไว้ เราเจริญเมตตาจิต
ตลอด 7 ปี แล้วไม่กลับมาสู่โลกนี้ตลอด 7 สังวัฏฏวิวัฏฏกัป”⁹

การที่พระพุทธองค์ทรงยกย่องการทำบุญ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลนั้นจะพึงพอใจทั้งใน
ภพนี้และภพหน้า เพราะฉะนั้นการสอนให้ผู้คนสั่งสมบุญบ่อย ๆ สั่งสมบุญสม่ำเสมอ จึงเป็นสิ่งที่
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมยกย่องสรรเสริญ

ในการสอนให้สาธุชนสร้างบุญ ทำบุญมาก ๆ ทำบุญบ่อย ๆ จึงเกิดข้อสงสัยสำหรับบางท่าน
เพราะมีข่าวว่าบางคนทำบุญหมกหม้อหมกคั่ว ไม่ประมาทในการทำบุญ ผู้ที่ไม่เคยมาทำบุญที่วัดจึง
เข้าใจผิดไปว่าวัดสอนให้คนทำบุญหมกหม้อหมกคั่ว ประเด็นนี้หากวัดสอนจริง ๆ แล้วคนที่หมก
หมกคั่วไม่มีทรัพย์คงมาวัดไม่ได้เพราะหมดทรัพย์แล้ว คนที่ไม่สามารถทำกิจกรรมอื่น ๆ ได้
แค่ผู้ที่มาวัดทำบุญมาก ๆ เข้าใจอานิสงส์ว่าบุญนั้นเป็นบ่อเกิดแห่งความสุข ความสำเร็จสำหรับทุก
อย่าง และยังเป็นเสบียงส่งผลข้ามชาติดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ ผู้ที่มาวัดจึงชวนขวยมา
ทำบุญประจำสม่ำเสมอ ผู้มีปัญญาก็จะทำบุญตามกำลังทรัพย์อย่างเต็มที่ และพบความสุขในการทำ
บุญ ส่วนข่าวที่ปรากฏออกไปว่าวัดนี้ชวนคนทำบุญจนหมกหม้อหมกคั่ว บางรายอาจจะเนื่องจาก
เป็นผู้ที่มีความเข้าใจในเรื่องการทำบุญยังไม่ถูกต้อง เพราะการทำบุญเป็นการกระทำที่ขึ้นอยู่กับผู้
กระทำที่จะประมาทในการทำบุญของตนเอง ไม่มีใครมาบังคับใครได้ การสอนของวัดจึงชี้แจงให้
สาธุชนให้เห็นอานิสงส์ของบุญ สร้างบุญบ่อย ๆ และทำให้เต็มที่ และมีสติ มีใจที่มุ่งใสในการ

⁷ สุต. สัง. ส. 24/162/274

⁸ สุต. ขุท. อิติ. 24/163/275

⁹ สุต. ขุท. อิติ. 45/141/386

สร้างบุญ จึงจะสามารถทำได้ตลอดต่อเนื่อง ท่านใดที่ได้ฟังคำสอนก็จะรู้ว่าการสร้างบุญเป็นสิ่งที่ดี การทำเต็มที่ทำได้กำลังที่มีเป็นสิ่งที่ดี แต่หากต้องไปกู้หนี้ยืมสินก็เป็นการสร้างบุญที่ไม่ถูกต้อง หากวัดเน้นให้คนทำบุญหมดเนื้อหมดตัว ผู้ที่มาวัดก็คงไม่พบความสุขในชีวิตอย่างแท้จริง นับวัน คนก็จะมาวัดน้อยลง แต่เพราะการที่วัดชี้ให้เห็นถึงอานิสงส์ และความสำคัญของการสร้างบุญ อย่างมีสติ ด้วยใจที่ผ่องใส ไม่ขุนมัว ไม่กังวล และผู้ที่ทำบุญก็ได้พบประโยชน์ได้ด้วยตนเอง คนจึงมาสร้างบุญที่วัดประจำสม่ำเสมอ

ในสมัยพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีผู้ทำบุญจนหมดเนื้อหมดตัวมีหรือไม่

“พราหมณ์จูเห็กสาฎกอยู่กับนางพราหมณ์ ทั้งคู่มีย่ามุ่นี่คนเดียวกัน ก็สลับกันนุ่ง พราหมณ์จูเห็กสาฎกไปฟังธรรมแล้วเกิดศรัทธา ตัดใจถวายผ้าในปัจฉิมยามแก่พระศาสดา แล้ว เปล่งอุทานว่า เราชนะแล้ว เราชนะแล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ยินข้อความนั้น จึงส่งราชบุรุษไป ถวาย ก็ทราบข่าว พราหมณ์ชนะมัจฉเรจิตด้วยศรัทธาจิต พระราชาจึงพระราชทานผ้าสาฎก และผ้า กัมพลให้ พราหมณ์ก็ถวายเป็นทานแก่พระศาสดา พระราชาที่พระราชทานเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ท้ายที่สุดทรงพระราชทานหมวด 4 แห่งวัดอุททุกอย่าง”¹⁰

เมื่อศึกษาจากในสมัยพุทธกาลผู้ที่ทำบุญเช่นพราหมณ์ เหตุใดพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงไม่ ทรงห้ามปรามพราหมณ์และพระพุทธรองค์ที่ทรงรู้ด้วยญาณว่าพราหมณ์มีผ้าผืนเดียว แสดงว่าพระ พุทธรองค์สอนให้ทำทานจนหมดเนื้อหมดตัวหรือ เรียกว่าทำบุญแล้วเดือดร้อนอย่างแน่นอน แต่ พระพุทธรองค์ทรงฝึกให้พราหมณ์ตัดใจเรื่องความตระหนี่แบบยั้งยวด เหตุที่พราหมณ์ต้องเกิดมา เป็นผู้ยากจนเพราะในอดีตพราหมณ์นั้นมีความตระหนี่ การถวายผ้าผืนเดียวที่มีอยู่จึงเป็นการให้ พราหมณ์ตัดความตระหนี่ยิ่งขึ้น เพื่อจะได้เป็นบุญกุศลที่จะติดตัวต่อไป โดยไม่ต้องยากจนเข็ญใจ เช่นนี้อีก พระพุทธรองค์จึงทรงรับผ้าผืนนั้น

เพราะฉะนั้นการทำทานที่ทำได้ในชีวิตในสมัยพุทธกาลก็ปรากฏให้เห็น แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยน ไป การสอนให้คนรู้จักทำบุญบ่อย ๆ อย่างสม่ำเสมอ ทำอย่างเต็มที่ จึงเป็นเรื่องสวนกระแสของคน ในสังคม เพราะคนในสังคมมักจะคิดว่า พระสงฆ์ไม่ค่อยได้ทำอะไร วัดไม่ค่อยมีความสำคัญใน ชีวิต บุญบาปไม่รู้มีจริงบ้างหรือเปล่า ทำบุญแล้วได้บุญมีที่ไหน ยิ่งนรกสวรรค์ก็ยังไม่เชื่อพิศุจน์ เพราะฉะนั้นเมื่อวัดสอนให้คนทำบุญบ่อย ๆ ทำบุญมาก ๆ จึงเป็นการสวนกระแสความเข้าใจของ คนในสังคมอย่างมาก เมื่อข่าวของวัด ปรากฏออกมาแม้มีเสียงส่วนหนึ่ง จึงทำให้เป็นกระแสในวง กว้างว่าวัดนี้สอนให้คนทำบุญ “หมดเนื้อหมดตัว” และพลอยรู้สึกลัวว่าวัดสอนไม่ดีไปด้วย

¹⁰ สุต.พุทธ.ค. 95/42/4

การสอนเรื่องสมาธิ

ในชื่อของวัดหลายประเภทได้อธิบายความหมายของการทำสมาธิ คือ

“ความสงบ สบาย และความรู้สึกเป็นสุขอย่างยิ่งที่มนุษย์สามารถสร้างขึ้นได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนากำหนดเอาไว้เป็นข้อควรปฏิบัติ เพื่อการดำรงชีวิตทุกวันอย่างมีความสุข ไม่ประมาท เต็มไปด้วยสติสัมปชัญญะและปัญญาอันเป็นเรื่องไม่เหลือวิสัย ทุกคนสามารถปฏิบัติได้ง่าย ๆ”¹¹

สิ่งที่เป็นความเด่นของวัด คือการสอนธรรมปฏิบัติ ซึ่งผู้ที่มาวัดสามารถเห็นผลและได้ประสบการณ์ตรงจากการนั่งสมาธิ วัดสอนด้วยการเน้นประโยชน์ของการทำใจให้นิ่ง และใจจะมีคุณภาพสามารถรองรับสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันที่เป็นความคิดที่เข้ามาอยู่ในใจ สามารถจัดระเบียบความคิด และไม่หมกมุ่นอยู่กับปัญหาต่าง ๆ อย่างวนเวียน ใจมีกำลังจึงมีกำลังใจที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง เช่นมีกำลังใจที่จะตัดใจเลิกเหล้า เลิกบุหรี่ หรือหักห้ามใจตนเองที่จะไม่ประพฤตินอกใจสามี หรือภรรยา ความคิดแจ่มชัด พอที่จะวิเคราะห์เรื่องราวปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองและหาทางออกที่ถูกต้อง นี่คือการสอนธรรมปฏิบัติที่ได้ผลสำหรับผู้ที่มาวัดในระยะเริ่มต้น และเห็นผลอย่างชัดเจนจึงทำให้คนมาวัดบ่อย ๆ มาสม่ำเสมอ เพราะสมาธิสามารถช่วยคลี่คลายใจ และสามารถแก้ปัญหาของตนเองและแก้ปัญหาในครอบครัว หรือในการทำงาน ซึ่งตนเองก็สัมผัสได้ว่าใจนั้นเป็นใหญ่ใน ทุก ๆ เรื่อง นี่คือผลของสมาธิในระดับพื้นฐาน

ส่วนผลของสมาธิในระดับต่อไป เกิดจากเมื่อมาวัดบ่อยเข้า และได้สมัครเข้าอบรมในโครงการอบรมธรรมทายาทของวัด ผลของสมาธิจึงมีในระดับที่เกิดปัญญา คืออยากประพฤติพรหมจรรย์ ทิถออกจากกาม จึงกลายเป็นเส้นทางเลือกใหม่สำหรับบุคคลที่แตกต่างจากคนทั่วไป คือ คนทั่วไปจะเข้าใจว่าชีวิตนั้นเกิดมาเพื่อเลี้ยงชีพ เลี้ยงดูครอบครัว และทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมบ้าง ซึ่งแตกต่างจากชีวิตที่ผ่านการฝึกฝนทางศาสนาในด้านศีล และสมาธิ เมื่อถึงจุดหนึ่งจะมุ่งเป้าหมายของการบวช เพื่อประพฤติพรหมจรรย์ และออกจากชีวิตการครองเรือน ความคิดเช่นนี้เกิดจากความเชื่อมั่นในเรื่องของความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ คือเชื่อเรื่องนิพพานมีจริง บุญ บาปมีจริง นรก สวรรค์มีจริง โลกนี้ โลกหน้ามีจริง รวมทั้งเชื่อว่าบิดามารดามีพระคุณจริง พร้อม ๆ กับความเบื่อหน่ายในภารกิจชีวิตประจำวันเช่นการหาเลี้ยงชีพ เลี้ยงดูครอบครัว ไม่นานก็สิ้นสุดที่การตาย บุคคลจึงแสวงหาสิ่งที่เป็นทางเลือกใหม่ที่น่าจะเกิดประโยชน์กับตนเองมากกว่าใช้ชีวิตเยี่ยงชาวโลกที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไป

¹¹ พระราชภาวนาวิสุทธิ, ชีวิตลึกลับ, หน้า 92.

การสอนเรื่องสมาธิของวัดถูกต้องหรือไม่

เมื่อพิจารณาจากผลของผู้ฝึกสมาธิที่ทำให้เกิดความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีความเชื่อในหลักธรรมคำสอน และพร้อมที่จะปฏิบัติตามหลักการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา และมีความเห็นที่เป็นสัมมาทิฐิที่สอดคล้องกับหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การพิจารณาผลของสมาธิที่มีต่อบุคคล ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้อาศัยการชำระจิตใจให้ผ่องใสด้วยการทำสมาธิ ซึ่งสิ่งที่วัดสอนกับผลของสมาธิที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นผลของสมาธิตามหลักพระพุทธศาสนา คือเป็นการทำให้จิตใจสงบ ชำระจิตใจให้ผ่องใสที่เกิดความคิดกระ้างในการดำเนินชีวิต คือการทำทาน การรักษาศีล เจริญภาวนา และมีหลักในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง วิธีการสอนเรื่องการฝึกสมาธิจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องสอดคล้องกับประโยชน์ของการทำใจให้ผ่องใสเป็นการชำระจิตใจของคนเอง

1.2 การสอนเรื่องนิพพาน

เรื่องนิพพานเป็นปัญหาหนึ่งที่เป็นข้อถกเถียงกันเป็นเวลานานตั้งแต่สมัยพุทธกาลว่า นิพพานเป็นอัตตา หรืออนัตตา แต่โดยทั่วไปคนมักจะไม่สนใจว่าการสอนเรื่องนิพพานมีจริงให้ประโยชน์อะไร เมื่อศึกษาจากข้อมูลภาคสนามพบว่า การสอนเรื่องนิพพานของวัด จะเน้นเมื่อบุคคลนั้นได้ฝึกสมาธิในระดับพื้นฐานมาก่อน และมีความเชื่อในเรื่องความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ จากนั้น จึงจะมีความเข้าใจที่ดำเนินชีวิตมุ่งตรงต่อนิพพานได้ง่าย พระภิกษุหลายรูปเมื่อปฏิบัติธรรมได้จริง มีความเชื่อในปัญหาการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเชื่อว่าพระนิพพานมีจริง ความเชื่อเช่นนี้ทำให้คิดออกจากกาม และคิดออกจากการครองเรือน ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญในพระพุทธศาสนา

พระนิพพานอยู่ตรงไหน

พระราชภาวนาวิสุทธิ กล่าวว่

“พระนิพพานนั้นอยู่ตรงไหน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ว่า ไม่ใช่โลกนี้ ไม่ใช่โลกอื่น ไม่ใช่อยู่บนดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ หรือดวงดาว ไม่ใช่ดินน้ำ ลมไฟอย่างที่เราได้เห็นด้วยตาเนื้อ แต่อายตนะนั้นมิอยู่ ท่านตรัสเอาไว้เช่นนั้น ไปไม่ถึงด้วยชวคยานพาหนะอันใดทั้งสิ้น จะไปด้วยรถ ด้วยเรือ ด้วยจรวด ด้วยอะไรก็ได้แล้วแต่ ไปกันไม่ถึงทั้งนั้น ไม่มีการไป ไม่มีการมา ไม่มีการนอน มีแต่นั่งเข้านิโรธสมาบัติ สงบนิ่งอยู่ในนั้นนะ เรียกว่า อายตนะนิพพาน แล้วก็อยู่ในกายยาววา หนา คืบ กว้างศอก ที่เราอาศัยนั่งขัดสมาธินั้นแหละอยู่ในตัวของเรานี้เอง ไม่ได้อยู่ตรงไหนเลย พอพูดถึงในตัวของเรา พวกเราบางท่านก็นึกถึงดับได้ฟังอะไรต่าง ๆ ว่าสิ่งเหล่านี้จะเป็นที่สถิตของพระนิพพานได้อย่างไร หนทางมีอยู่ที่จะเข้าถึง

มัชฌิมา ปฏิปทา ตถาคเคนอกิสัมพุทธา คือให้เข้าไปตรงกลาง ตรงกลางของตัวเอง ..¹²

“พระนิพพาน ท่านเปรียบเอาไว้เหมือนกับแหล่งกำเนิดของแสงสว่างของชีวิต เป็นที่บรรจุกุศลธรรมอันเป็นอมตะเอาไว้ที่นั่น เป็นที่รวมแห่งความสุข ถ้าใครได้เข้าไปใกล้ก็จะมีสุขมาก แต่มนุษย์เดี๋ยวนี้ปล่อยปละละเลยในกระแสของพระนิพพาน แล้วก็หมกหมุ่นยินดีอยู่กับวิทยาการใหม่ ๆ ติดกับโลก ติดกับวัตถุ จึงเหมือนอยู่ในที่มืด เพราะฉะนั้นท่านจึงให้พิจารณาว่าชีวิตเป็นของน้อย ถูกความชรารุกราน เกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็เสื่อมถอยไป เราเกิดมาในโลกนี้จะเจอสิ่งเหล่านี้ เป็นเครื่องอาศัยอยู่ชั่วคราวเท่านั้น อย่าคิดว่าเป็นจริง เป็นจัง ยึดมั่นจนกระทั่งคลายไม่ออก มีคหน้าตาตาย มองไม่เห็นทางพระนิพพาน ไม่เห็นว่าเป้าหมายของชีวิตนั้นคืออะไร เพราะฉะนั้นท่านก็ให้ปลด ปล่อย ให้ออกไป ในโลกามิส แล้วให้ยินดีในพระนิพพาน ให้เห็นว่าพระนิพพาน เป็นที่บรรเทาแห่งความมัวเมา คับกระหาย เป็นที่หมดคัมภีร หมดความทะยานอยาก มีแต่สุขล้วน ๆ ไม่มีทุกข์เจือปน”¹³

การสอนเรื่องนิพพานของวัด เป็นการสอนเพื่อมุ่งหลักปฏิบัติธรรมเข้าทางสายกลาง และมุ่งเพื่อการคลายจากกิเลสต่าง ๆ เพื่อมุ่งความหลุดพ้น ปล่อยวาง ความคิดเรื่องนิพพานจึงเป็นหนทาง เป็นเป้าหมายของชีวิต ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม 6 ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้เขินอย่างยิ่ง ธรรม 6 ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมข่มจิตในสมัยที่ควรข่ม 1 ย่อมระคองจิตในสมัยที่ควรระคอง 1 ย่อมยังจิตให้ร่าเริงในสมัยที่ควรให้ร่าเริง 1 ย่อมวางเฉยจิตในสมัยที่ควรวางเฉย 1 เป็นผู้โน้มไปในธรรมประณีต 1 และเป็นผู้ยินดีในนิพพาน 1 ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม 6 ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรกระทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้เขินอย่างยิ่ง”¹⁴

ความเป็นผู้ยินดีในนิพพานจึงมุ่งเพื่อการข่มจิต การระคองจิต การวางเฉย เพื่อนำไปสู่ธรรมอันประณีตและยินดีในพระนิพพาน ซึ่งสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสนั้น เมื่อพิจารณาจากการสอนของวัดมุ่งการสอนนิพพานเพื่อให้คลายจากความยึดมั่น ยึดติดในการดำเนินชีวิตประจำวัน และมุ่งพระนิพพานเพื่อดับกระหายความทะยานอยาก

¹² พระราชภาวนาวินัย วิถีชีวิตได้ หน้า 31.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

¹⁴ สุต. อง ฉก. 22/356/485

การสอนเรื่องนิพพานเป็นอตตะ

ประเด็นของนักวิชาการที่เป็นห่วงวัดพระธรรมกาย ที่ให้ความหมายว่านิพพานเป็นอตตะ นั้นเพราะคิดว่าวัดสอนเรื่องนิพพานชนิดยึดติดแบบวัตถุ สถานที่ แต่เมื่อพิจารณาจากจุดมุ่งหมาย ของคำสอนเรื่องนิพพานนั้นเป็นการคลาย ละเลิกกิเลส และมีตัวนำพาไปเพื่อให้ยินดีในพระ นิพพาน เพราะเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้แน่นอน

การสอนเรื่องคุณลักษณะ จุดมุ่งหมายของนิพพาน ซึ่งเป็นการสอนของวัดจึงสอดคล้องกับ พระธรรมวินัย เพราะใช้จุดมุ่งหมายสภาวะธรรมของนิพพาน อาจเป็นไปได้ว่าทั้งนักวิชาการ และ ฝ่ายวัดมีความใจตรงกันในเรื่องนิพพาน และคุณลักษณะที่อธิบายก็ตรงกัน เพียงแต่จะใช้คำว่า “อตตะ” หรือ “อนัตตะ”

การสอนนิพพานเป็นอตตะ เป็นความคิดขั้นร้ายแรงหรือไม่

ในปาสาธาสิสูตร มัชฌิมนิกาย มูลปิณณาสก์ มีพุทธคำรัสที่แสดงถึงความละเอียดลึกซึ้งหยั่ง ถึงได้ยากของนิพพาน อันมิใช่วิสัยของปุถุชนที่จะนึกคิดเคาะหรือคาดคะเนด้วยเหตุผลได้ว่า

“ธรรมที่เราบรรลุนี่แล ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก เป็นธรรมสงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัย ที่จะหยั่งถึงได้ด้วยความคิดนึกคิด เป็นธรรมละเอียด รู้ได้แต่บัณฑิต แต่หมู่สัตว์นี้ยังรุ่มร่าม ยินดี เพลินใจในอาลัย ฐานะนี้คือ ธรรมที่สงบสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสารถรรณะ ความดับโดยไม่เหลือ คือนิพพาน ยิ่งเห็นได้ยากนักหนา”

แม้แต่พระบรมศาสดา ผู้มีพระปัญญา เป็นเลิศไม่มีใครเสมอเหมือน ด้วยพระบารมีที่ตั้ง สมมานับภพนับชาติไม่ถ้วน เมื่อตรัสรู้ธรรมแล้ว ยังตรัสว่า นิพพานนั้นลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ ยาก จะนึกคิดคาดคะเนเอาไม่ได้ จะรู้เห็นหรือเข้าใจได้เพียงด้วยการปฏิบัติตามสัมมาปฏิบัติทำเท่า นั้น เป็นการบอกชัดว่า เราไม่อาจเข้าใจเรื่องของนิพพานเพียงด้วยการศึกษา หรือขบคิดทำความเข้าใจ จากคัมภีร์ใด ๆ อันเป็นเพียงสุตมยปัญญา ปัญญาจากการอ่าน การฟัง และจินตมยปัญญา ปัญญา จากการตรึกนึกคิดได้ นอกจากจะต้องลงมือปฏิบัติให้เข้าถึงและรู้แจ้งเองด้วยภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาอันเกิดจากการทำสมาธิภาวนาเท่านั้น

ไม่ใช่ความผิด แม้จะคิดต่างกัน

ในกีนติสูตร มัชฌิมนิกาย อุปปิณณาสก์ พระบรมศาสดามีพุทธคำรัสว่า

“ธรรมเหล่าใด อันเราแสดงแล้วแก่เธอทั้งหลายด้วยความรู้ยิ่ง คือสติปัญญา 4 สัมมปปี ธาน 4 อธิธัมม 4 อินทรีย์ 4 พละ 5 โภขณงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 เธอทั้งปวงพึงเป็นผู้พร้อมเพรียง กัน ยินดีต่อกัน ไม่วิวาทกัน ศึกษาอยู่ในธรรมเหล่านั้น ก็เมื่อพวกเขาพร้อมเพรียงกันยินดีต่อกัน ไม่ วิวาทกัน ศึกษาอยู่ จะพึงมีภิกษุผู้กล่าวต่างกันนอกิธรรมเป็นสองรูป”

พระสูตรนี้บ่งบอกชัดเจนว่า ไม่ใช่เรื่องแปลก หากจะมีภิกษุกล่าวแตกต่างกันในเรื่อง อภิธรรม เช่น จิต เจตสิก รูป นิพพาน เพราะเป็นธรรมอันละเอียดลึกซึ้ง ยากแก่การรู้แจ้ง และไม่ เป็นวิสัยที่ผู้ยังไม่รู้แจ้งจะเข้าใจได้

เมื่อวิเคราะห์การถกเถียงดังกล่าว ยังไม่สอดคล้องกับที่พระบรมศาสดาทรงแนะนำให้อือเอาความเห็นที่แตกต่างกันในเชิงอภิธรรม เช่นเรื่องนิพพาน มาโต้แย้งคัดค้าน จับผิด หรือทะเลาะวิวาทกัน มีแต่ทรงแนะนำให้สามัคคีกัน โดยอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งการแสดงออกอย่างนี้ น่าจะเป็นแบบอย่างที่ดีกว่า สำหรับชาวพุทธในปัจจุบัน

“บัณฑิตเห็นโทษในผลแห่งการทะเลาะวิวาทนั้นแล้ว เมื่อเห็นนิพพานอันมิใช่ภูมิแห่งการวิวาทว่าเป็นธรรมอันเกษม ไม่พึงวิวาทกัน”¹⁵ (มหาวิสุทธิสูตร)

การอ้างนิพพานเป็นอนัตตาปรากฏในคัมภีร์ชั้นหลัง

ในการตัดสินว่านิพพานต้องเป็นอนัตตาเท่านั้น ผู้รู้ทางวิชาการได้อ้างอิงหลักฐานจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา หลายแห่งมารับรอง ดังนี้

ในวินัย ปรีวารวรรค^{*} มีบาลีกถาวว่า

“อนิจจา สัพพสงขารา ทุกขานตฺตา จ สงฺขตา

นิพพานญฺเจว ปณฺณตฺติ อนตฺตา อิติ นิจฺจนฺยาฯ

“สังขารทั้งปวงอันปัจจุปรุจแต่ง ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา นิพพานและบัญญัติ^{**} เป็นอนัตตา วินิจฉัยมีดังนี้” ซึ่งเป็น คำแปลจาก “กณฺธิธรรมกาย” ของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) หน้า 63

“สังขารทั้งปวงที่ปัจจุปรุจแต่ง ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา และบัญญัติ คือ พระนิพพาน ท่านวินิจฉัยว่าเป็นอนัตตา” ซึ่งเป็น คำแปลจากพระไตรปิฎกฉบับหลวง และพระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหา มกุฏราชวิทยาลัย

บทนี้เป็นบทที่นิยมนำมาอ้างอิงมากที่สุด เพราะจะกล่าวไว้ชัดแจ้งว่า นิพพานเป็นอนัตตา (ตามวิธีแปลแบบแรก) แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดทั้งหมด กลับพบว่า บทนี้ไม่ใช่พุทธพจน์ แต่เป็นเนื้อหาในพระวินัยปิฎกส่วนคัมภีร์ปรีวาร ซึ่งทราบกันว่าเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นในชั้นหลัง^{***}

เมื่อเป็นคัมภีร์ชั้นหลัง ซึ่งเป็นการแปลความมาภายหลัง จึงยังไม่สามารถชี้ชัดไปได้อย่างชัดเจนว่าเป็นต้นแหล่งของคำพุทธพจน์อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามนิพพานคืออะไร ซึ่งเป็นการเข้าใจโดยยาก ดังได้กล่าวไว้พุทธพจน์ ก็ยังไม่สำคัญเท่ากับการสอนเรื่องนิพพานแล้วมีผลคืออย่างไร

การสอนเรื่องนิพพานของวัดคงได้กล่าวมาแล้ว มุ่งเป็นไปเพื่อการสร้างความดี การสร้างบารมีไม่ได้เฉพาะในชาติปัจจุบันเท่านั้น แต่เป็นการสร้างความดีเพื่อสะสมไว้เป็นเสบียงข้ามชาติ

¹⁵ ชุ.สุ. 25/420/509.

^{*} พระไตรปิฎกภาษาบาลี วินย. ปรีวาร (8/826/224)

^{**} บัญญัติ คือถ้อยคำที่สมมติขึ้นมาใช้กล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้สื่อสารกันเข้าใจได้ บางแห่งท่านเรียกว่า “สมมติ”

^{***} มีหลักฐานแสดงว่าปรีวารเป็นคัมภีร์รุ่นหลังในชั้นพระไตรปิฎกด้วยกัน อ้างอิงจาก พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า 383

และการมุ่งค่อนิพพาน ทำให้มีความมั่นใจในการละเลิกกิเลสจนสิ้นอาสวะทั้งหลาย ตามแบบอย่าง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้กระทำมาในกาลก่อน ซึ่งสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย

2. หลักธรรมที่ใช้ในการฝึกปฏิบัติ

เมื่อพิจารณาจากการศึกษาภาคสนามพบว่า วัดมีการจัดองค์ประกอบของสถานที่เพื่อช่วย ในการขัดเกลาบุคลิกภาพ เพื่อสร้างให้เกิดความศรัทธา และเอื้อต่อการประพฤติปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ยังใช้การฝึกการใช้สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับตนเองได้แก่ปัจจัย 4 และหลักธรรมที่สำคัญที่ช่วยในการฝึกคุณธรรม

1. สัตว์ป่ายะ 7¹⁶ หมายถึง สิ่งที่สบาย, สภาพเอื้อ, สิ่งที่เกิดดูแล, สิ่งที่เหมาะสม อันเกื้อหนุน ในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ได้แก่ อาวาสสัตว์ป่ายะ โคจรสัตว์ ป่ายะ ภัสสสัตว์ป่ายะ บุคคลสัตว์ป่ายะ โภชนสัตว์ป่ายะ อุดุสัตว์ป่ายะ อิริยาบถสัตว์ป่ายะ

2. การใช้ปัจจัย 4 ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลาณปัจจัย

3. หลักธรรมที่สำคัญที่ใช้ในการฝึกคนได้แก่

มรรคมืองค์ 8 ไตรสิกขา และบุญกิริยาวัตถุ 3

1. สัตว์ป่ายะ 7 หลักธรรมหมวดนี้ เป็นการแสดงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการ ปฏิบัติธรรมให้ได้ผลดี ประกอบด้วย¹⁷

1.1 อาวาสสัตว์ป่ายะ หมายถึงที่อยู่ที่เหมาะสม บางแห่งเรียก เสนาสนะสัตว์ป่ายะ

วัดพระธรรมกายได้ให้ความสำคัญกับสถานที่เป็นอย่างมาก ตั้งแต่สมัยบ้านธรรม ประสิทธิ์ จนมาถึงวัดพระธรรมกาย มีการถ่ายทอดเรื่องการจัดสถานที่ ความเป็นระเบียบ ความร่ม รื่น ความเงียบสงบ และความสะอาด ซึ่งเป็นความประทับใจของผู้ที่มาวัดครั้งแรกที่กล่าวขานถึงวัด

และแม้แต่สถานที่พักของสมาชิกแต่ละอาศรม จะต้องมีกฎเกณฑ์ในการทำความสะอาด สถานที่ที่ใช้กันอยู่ประจำ ซึ่งกำหนดไว้ในกิจวัตรประจำวันคือ “การรับบุญ” ซึ่งก็คือการทำ ความสะอาดเสนาสนะ และจัดสถานที่ให้เป็นระเบียบอยู่เสมอ

¹⁶ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพฯ: สห ธรรมิก, 2545) หน้า 286.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 209.

นอกจากวัดจักรวรรพให้อาวาสสัปปายะแล้ว วัดยังฝึกคนเพื่อดูแลอวาสสัปปายะอย่างตลอดค่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าการรับบุญมีทั้งที่พัทส่วนคน และสถานที่ส่วนรวม ที่บุคลากรของวัดจะต้องจัดสรรเวลา และทำหน้าที่ดูแลให้อวาสสัปปายะอยู่เสมอ

1.2 โจรสัปปายะ หมายถึงที่หาอาหารที่เหมาะสม ที่เที่ยววิณชาบาศที่เหมาะดี

สำหรับในเรื่องนี้วัดพระธรรมกายได้เริ่มตั้งแต่สมัยยุคบุกเบิกสร้างวัด เพื่อหาทำเลที่เหมาะสมในการสร้างวัดไม่ไกล ไม่ไกลจากตัวเมือง เพื่อสะดวกในการเดินทาง และการจัดหาภัตตาหารเลี้ยงพระภิกษุสงฆ์

นอกจากนี้วัดมีการปรับสภาพการให้เหมาะสมกับปัจจุบัน กล่าวคือเพื่อให้พระภิกษุตามพระธรรมวินัย จึงจัดให้พระภิกษุ ตามณेरของวัดหมุนเวียนออกบิณฑบาตทุกวัน เพื่อทำหน้าที่เนื่อนานบุญ และเพื่อให้พระภิกษุมีเครื่องขบฉันไม่อดอยาก วัดจึงจัดตั้งโรงครัว ทำภัตตาหารเลี้ยงทั้งพระ และญาติโยมที่มาวัด โดยไม่ต้องกังวลเรื่องอาหารเพื่อเป็นการบริการให้สาธุชนทั้งมือเช้าและเพล

1.3 ภัตสัปปายะ หมายถึงการพูดคุยอย่างเหมาะสม และพอประมาณ

วัดพระธรรมกายได้ให้การอบรมจัดเกลาในเรื่องนี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือการเทศน์สอนให้บุคคลรู้จักฝึกและควบคุมในเรื่องการพูด ซึ่งมีคำขวัญที่ใช้กันในวัดคือ “สามน้อยหนึ่งมาก” เมื่อต้องปฏิบัติธรรม สามน้อย คือนอนน้อย กินน้อย พูดน้อย และหนึ่งมาก คือนั่งให้มาก (นั่งสมาธิ) ส่วนทางอ้อมคือการจัดกิจกรรมให้สาธุชนได้มีโอกาสปฏิบัติธรรม และฟังธรรมเป็นหลัก และมีระเบียบของวัดให้ปฏิบัติเมื่อมาวัดว่า “อย่าพูดคุยในเรื่องที่นำมาซึ่งความร้อนใจ” เมื่อปฏิบัติธรรม ฟังธรรม การพูดเรื่องเพื่อเจ้า ไร้สาระ ก็จะไม่ค่อย ๑ คลายลงไปได้ส่วนหนึ่ง

สิ่งที่พบเห็นเมื่อเก็บข้อมูลภาคสนามคือ พระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา จะพูดคุยด้วยถ้อยคำไพเราะซึ่งกันและกัน แม้อยู่ในภาวะเดียวกัน การให้เกียรติกันด้วยคำพูด อาจจะเป็นเพราะการปฏิบัติธรรม เนืองมาจากใจที่สงบ จึงทำให้กาย วาจา คุสงบไปด้วย และคำพูดที่ออกมาจึงมีการคิดก่อนพูด และวัดเน้นเรื่องการพูดปิยวาจา คือพูดถูกกาล พูดความจริง พูดแล้วเกิดประ โยชน์ ไม่เดือดร้อนภายหลัง และพูดคุยจิตเมตตา

1.4 ปุคคลสัปปายะ หมายถึงบุคคลที่ เหมาะสม เช่นมีท่านผู้ทรงภูมิรู้ภูมิธรรม คอยชี้แนะอบรมสั่งสอน ควบคุมดูแล

กล่าวได้ว่าผลสำเร็จในการอบรมและคัดเลือกบุคลากรมาเป็นเจ้าหน้าที่ของวัด ปัจจัยสำคัญ คือผู้ที่ทำหน้าที่ขัดเกลา ได้แก่ คุณยาย หลวงพ่อทั้ง 2 ท่าน ซึ่งจะสอนวิธีการปฏิบัติเข้าใจง่าย อธิบายขยายความหลักธรรมในเชิงปฏิบัติ และนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ผู้ที่เข้ามาใหม่จะประทับใจ และชอบวิธีการสอนของวัด ในขณะเดียวกันบุคลากรภายในที่ได้รับการอบรมมีเป้าหมายชีวิตในการบวชตลอดชีวิตเพราะเนื่องจากการฟังคำสอน และขยายความถึงคุณค่าของการบวช และเข้าใจถึงเป้าหมายคือพระนิพพาน ดังที่พระภิกษุหลายรูปได้กล่าวไว้ นอกจากการสอนและการชี้แนะแล้ว ปุคคลสัปปายะ น่าจะให้ความหมายไปถึงบุคคลที่เป็นต้นแบบที่ดั่งามที่ทำให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติธรรมด้วย ซึ่งหลวงพ่อ พระอาจารย์ พระพี่เลี้ยง สอน และทำอย่างที่สอนคือเป็นแบบอย่างให้ดู เป็นวิธีการขัดเกลาที่ทำให้บุคลากรเปลี่ยนอัตลักษณ์ได้อย่างรวดเร็วเมื่อเห็นแบบ เช่นสามเณรในวัยเด็กก็มีเป้าหมาย อุทิศตนสร้างบารมี ตั้งใจบวชตลอดชีวิต เมื่อเห็นแบบของหลวงพ่อ พระอาจารย์ และพระพี่เลี้ยง

ปุคคลสัปปายะ จึงน่าจะหมายรวมไปถึงบุคคลที่ทำหน้าที่ให้การต้อนรับ อำนวยความสะดวก กับผู้มาวัด ซึ่งวัดให้ความสำคัญทั้งเรื่องวิธีการทำงาน การใช้คำพูดในการต้อนรับ การแสดงความเคารพ และการแต่งกายอย่างเหมาะสมในการต้อนรับ มีการจัดอบรมและให้ความรู้เรื่องนี้อย่างเป็นทางการ

1.5 โภชนสัปปายะ หมายถึงอาหารที่เหมาะสม เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ

วัดให้ความเอาใจใส่ และให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการรับประทานอาหาร และอาหารเหมาะสมกับเพศ วัย เช่นให้ความเอาใจใส่กับสามเณรซึ่งอยู่ในวัยเยาว์ที่จำเป็นต้องการพลังงานของอาหารจำนวนมาก หลวงพ่อจึงมีนโยบายให้สามเณรฉันนมสดและไข่ ทุกวัน นอกจากนี้ยังมีผักสดให้บุคลากรภายในรับประทานทุกวันอีกด้วย

เนื่องจากมีบุคลากรหลายวัยตั้งแต่สามเณรเล็ก จนถึงพระเถรอยู่ในวัด วัดจึงให้ความสำคัญกับการจัดเมนูอาหารให้เหมาะสมตามวัย โดยการจัดเมนูจะมีตัวแทนสมาชิกของแต่ละอาศรมไปร่วมพิจารณาว่าควรจะมีรายการอะไรบ้าง และปรึกษาร่วมกับนักโภชนาการ เพราะวัดคำนึงว่า หากบุคลากรมีสุขภาพแข็งแรงจากอาหาร ก็ไม่จำเป็นต้องเสียค่ารักษาพยาบาล และความแข็งแรงย่อมทำให้มีพลังกำลังในการทำงานของวัด

1.6 อุดุสัปปายะ หมายถึง ดินฟ้าอากาศ ธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่นไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เมื่อดูจากพื้นที่ตั้งของวัด จึงเหมาะสมต่อสภาพดินฟ้าอากาศ

1.7 อิริยาบถสัปปายะ หมายถึงอิริยาบถที่เหมาะสม เช่นยืน เดิน นั่ง นอน

บุคลาการที่เข้ารับการอบรมของวัดทุกประเภทจะต้องถูกฝึกเรื่องบุคลิกลักษณะต่าง ๆ ในการยืน เดิน นั่ง และนอน เช่นการนั่ง ให้นั่งตัวตรงเพื่อความสง่างาม และเพื่อสุขภาพ พระภิกษุได้รับการสอนให้เดินบิณฑบาตที่เป็นแบบแผน สามเณรมีการฝึกบุคลิกลักษณะในอิริยาบถต่าง ๆ ให้ได้ ส่วนอุบาสก อุบาสิกา จะถูกฝึกเรื่องมารยาทในการนั่งกับผู้ใหญ่ การนั่งต่อหน้าพระ รวมไปถึงการเปลี่ยนท่านั่ง การเดินตามพระอย่างไรให้สุภาพ อิริยาบถจึงเป็นหลักสูตรหนึ่งในการฝึก อบรมบุคลาการใหม่ด้วย

จากการศึกษาในบทที่ 5 จึงสรุปได้ว่าวัดใช้หลักสัปปายะ 7 ประการในการจัดสภาพแวดล้อม จัดสิ่งอำนวยความสะดวก และฝึกอบรมบุคลาการภายใน

สำหรับการจัดสัปปายะ 7 ให้กับสาธุชนที่มาศึกษาและปฏิบัติธรรมที่วัด จะได้รับความสุขกายสบายใจ เนื่องจากวัดมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม ความรู้สึกเช่นนี้ทำให้เกิดแรงบันดาลใจอยากมาปฏิบัติธรรม และเห็นคุณค่าของธรรมะมากยิ่งขึ้น

2. การใช้ปัจจัย 4

คำว่าปัจจัย 4 นั้นหมายถึง สิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต หรือสิ่งที่ต้องอาศัยเลี้ยงอัตภาพ¹⁸

ปัจจัย 4 ของพระภิกษุสงฆ์ที่บัญญัติไว้ในพระวินัยมีดังนี้

1. จีวร ประกอบด้วยผ้า 3 ผืนคือ ไตรจีวร ผ้าทาบ (สังฆาฏิ) ผ้าห่ม (อุตรสงฆ์) และผ้าถุง (อันตราวาสก)

2. บิณฑบาต

3. เสนาสนะ

4. คิลานปัจจัย คือยารักษาโรค

1. จีวร พระภิกษุ สามเณร เมื่อบวชแล้วจะได้รับคำแนะนำจากพระพี่เลี้ยงให้เข้าใจเกี่ยวกับการบัญญัติเรื่องจีวร และปฏิบัติให้ถูกต้องในพระวินัยทุกประการ เช่น เรื่องจำนวนไตรจีวร อธิษฐานจีวร วิกัปจีวร การซักจีวร เป็นต้น

สิ่งสำคัญที่สุดที่พระภิกษุต้องตระหนักคือ ประโยชน์ในการใช้จีวร ดังที่หลวงพ่อดัตตชิโวได้สอนว่า “การใช้จีวรก็เพียงเพื่อบำบัดความหนาว อันจะเป็นเหตุให้เกิดอาพาธประการ

¹⁸ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า 526.

หนึ่ง เพื่อป้องกันแมลงและสัตว์ร้ายทำอันตรายประการหนึ่ง และเพื่อปกปิดอวัยวะที่น่าอายประการหนึ่ง”¹⁹

การเตือนให้พระภิกษุตระหนักถึงประโยชน์ของการใช้จีวร ก็เพื่อให้พระภิกษุสามารถตั้งมั่นอยู่ในคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยงง่าย ความเป็นคนบำรุงง่าย ความมักน้อย ความสันโดษ ความซัดเสลา ความกำจัด อากาที่นำเลื่อมใส การไม่สะสม ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้หลายแห่งในจีวรวรรค และสิกขาบทต่าง ๆ

ส่วนอุบาสกอุบาสิกา นั้นวัดกำหนดเครื่องแบบที่ใช้ในการทำงาน และมอบให้ปีละ 2 ชุด โดยแต่ละท่าน ไม่ต้องเลือกผ้า เลือกแบบเอง แต่มีการกำหนดที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อประโยชน์ในการใช้เครื่องแบบอย่างพอเหมาะพอดีกับเจ้าหน้าที่วัด

2. บิณฑบาต หมายถึงอาหารที่ใส่ลงในบาตร หรืออาหารถวายพระวัดพระธรรมกายได้ให้ความเอาใจใส่เกี่ยวกับการบริโภคอาหาร ซึ่งให้ความรู้ทั้งส่วนที่เป็นทางธรรม และทางโลก

ความรู้เกี่ยวกับอาหารในทางธรรม คือฉันหรือรับประทานให้ครบหมู่ของอาหาร ส่วนในทางธรรม หลวงพ่อทัตตชีโวสอนให้พิจารณาประโยชน์ของการบริโภคอาหาร เพื่อจะช่วยให้คนเราละอุปนิสัยที่ไม่ดีลงได้ หรือเพื่อป้องกันกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในใจไม่ให้กำเริบออกฤทธิ์ ดังที่หลวงพ่อดัตตชีโวสอนว่า “ต้องไม่บริโภคเพื่อจะมัวเมา หมายความว่า ไม่มุ่งเอากำลังมากอย่างถูกผู้ชาย ดังเช่นนกมวย ทั้งนี้ก็เพื่อให้ละอุปนิสัยแห่งโทสะ หรือขี้งแค้นเสีย”²⁰

ความรู้เกี่ยวกับอาหารในทางโลก คือวัดสอนให้สอดคล้องกับเรื่องโภชนาการสุขภาพ ดังที่อธิบายไว้แล้ว ดังที่ พระมหาสามัญญ กล่าววา

“วัดให้ความสำคัญกับการฉันภัตตาหารของสามเณร เพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรง มีการจัดสรร อาหารประเภท นม ไข่ และผักสด เพื่อให้สามเณรได้รับสารอาหารครบหมู่ ทำให้สามเณรที่กำลังเจริญเติบโต เดือนหนึ่งส่วนสูงเพิ่มมากขึ้นจนเห็นได้ชัดจริงๆ”

อนึ่งพระภิกษุ สามเณร ของวัด แม้จะมีจำนวนมากเกินพัน หรือแม้จะมีบางกลุ่มออกบิณฑบาต แต่ก็ต้องกลับมาฉันเช้าและเพลพร้อมกัน ในสภาธรรมกายสากล (หลังจาก) การ

¹⁹ พระภาวนาวิริยคุณ, พระแท้ (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2543), หน้า 175.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 145.

ฉันจะเริ่มฉันพร้อมกันและเสร็จพร้อมกัน การที่พระภิกษุสามเณรมาฉันรวมกันเช่นนี้ ทำให้เกิดประโยชน์คือ ทำให้ไม่เกิดความรู้สึกว่าพระภิกษุต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำกิจกรรม แต่เป็นการได้พบปะใกล้ชิดทุกวัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่พวก ตลอดจนแสดงความเคารพยกย่องหรือเอ็นดูต่อกัน ที่สำคัญคือเปิดโอกาสให้พระเถรแสดงโอวาทแก่พระภิกษุสามเณรได้อย่างทั่วถึง

ส่วนอุบาสก อุบาสิกาที่มีสถานที่รับประทานอาหารร่วมกันเพียงแห่งเดียว ทำให้มีข้อดีหลายประการคือ อาหารเพียงพอ และไม่เหลือมากเพราะรับประทานในที่เดียวกัน และสะดวกในการบริการสำหรับแม่ครัว

3. เสนาสนะ คำว่าเสนาสนะ ประกอบด้วยคำว่า “เสนา” แปลว่าที่นอน กับ อาสนะ แปลว่า “ที่นั่ง” คำว่าเสนาสนะ จึงหมายถึงที่อยู่อาศัย เช่น กุฏิ วิหาร รวมทั้งเครื่องเรือน เช่น โต๊ะเก้าอี้ แม้โคนต้นไม้ เมื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยก็เรียกว่า เสนาสนะ

วัดได้อบรมบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องเสนาสนะ ในทางธรรมสอนให้รู้จักพิจารณาประโยชน์โดยตรงจากการใช้เสนาสนะ ว่าเป็น “สถานที่สำหรับบำบัดความร้อนหนาว สำหรับอยู่อาศัยอย่างสงบ สำหรับคุ้มครองป้องกันตนเองจากเหล่าสัตว์ร้าย และที่สำคัญคือ เพื่อป้องกันอันตรายจากการเห็นรูป อันเป็นเหตุให้กิเลสกำเริบออกฤทธิ์ได้”²¹

การที่วัดให้การอบรมสั่งสอนให้รู้จักพิจารณาประโยชน์ของการใช้เสนาสนะเช่นนี้ เพราะเข้าใจเจตนารมณ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงสอนให้คนเราห่างจากสิ่งหรุหรวา ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ

ส่วนความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทางโลกนั้น วัดสอนให้สอดคล้องกับเรื่องอวาสสัปปายะ คือมุ่งเน้นให้มีระบบการแบ่งบุญทำความสะอาด รูปแบบการอยู่อาศัยที่สอดคล้องกับการฝึกตัว เช่น การจัดเตียงนอนตามระบบภัณฑะ หรือการนอนร่วมกันอย่างน้อย 6 คนหรือไม่เกิน 18 คน จะไม่มีการนอนแยกเตียงเป็นที่พักส่วนตัว ระบบการพักอาศัยจึงขึ้นอยู่กับพื้นฐานความเป็นหมู่คณะ นอกจากนี้ยังมีระบบการจัดที่พักอาศัยที่มีการดูแลกัน ภายในกุฏิ ภายในชั้น ภายในห้อง และการปรับเปลี่ยนกุฏิหรือที่พัก ปีละหนึ่งครั้ง

อนึ่ง เสนาสนะส่วนรวมสำหรับประชาชนนั้น วัดให้ความสำคัญด้วยการจัดสถานที่ที่นั้งปฏิบัติธรรมให้เป็นระเบียบ เรียบร้อย และรักษาความสะอาดทั้งที่นั้ง ห้องน้ำ ทางเดิน และทุก ๆ จุดของวัด หลวงพ่อธัมมชโยมีคำขวัญให้สมาชิกองค์กรได้ระลึกอยู่เสมอว่า “ห้องน้ำคือห้องรับแขก”

²¹ เรื่องเดียวกันหน้า, 148.

และใช้คำศัพท์เพื่อให้เกิดกำลังใจในการทำความสะอาดห้องน้ำด้วยการใช้ถ้อยคำ ว่า “ซักวิมาน” (ซักห้องน้ำ) หรืออุงขะ เรียกว่าอุงเก็บเพชรพลอย และอุงขะของที่วัดก็ประทับ ครอบว่า “อุงเก็บเพชรพลอย” และ “ถังเก็บเพชรพลอย”

4. เกตซ์ หมายถึงยารักษาโรค นอกจากนี้ น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ก็ถือว่าเป็นเกตซ์ ของพระภิกษุด้วยเช่นกัน

ในเรื่องยารักษาโรค วัดให้ความสำคัญไปถึงการรักษาสุขภาพ และการให้การ ปฐมพยาบาล โดยมีมาให้สมาชิกทุกคนต้องตรวจสุขภาพประจำปี และให้ความรู้ด้านสุขภาพเป็น ระยะ ๆ โดยวัดกำหนดให้มีสถานพยาบาล แพทย์ และพยาบาลทำหน้าที่ประจำ

ในส่วนของสามเณรยังกำหนดให้มีการถ่ายพยาธิทุกรูป และให้ความรู้ สามารถเพื่อป้องกันโรคติดต่อต่าง ๆ แสดงถึงการให้ความสำคัญต่อการรักษาสุขภาพ และการส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรงอยู่เสมอ

โดยสรุปก็คือ การใช้ปัจจัย 4 วัดสนับสนุนเรื่องปัจจัย 4 แล้ว วัดยังสอนให้ พิจารณาประโยชน์ใช้สอย การเก็บ และการดูแลรักษา กล่าวได้ว่านอกจากวัดจะใช้เรื่องการบริหารปัจจัย 4 เป็นเครื่องมือในการขัดเกลาและพัฒนาบุคลากรในชีวิตประจำวันแล้ว วัดยังมีระบบ การบริหารปัจจัย 4 อย่างพอเพียงไม่ขาดตกบกพร่อง เพื่อมิให้บุคลากรเกิดความกังวลเรื่องปัจจัย 4 อันจะทำให้ไม่สามารถทำงานให้แก่พระพุทธศาสนาตลอดจนการศึกษาและปฏิบัติธรรมของตน อย่างเต็มกำลัง

5. มรรคมืองค์ 8

จากการศึกษาภาคสนามพบว่า บุคลากรทุกประเภท เมื่อมาวัดใหม่ ๆ ตั้งใจรักษา สติ นั่งสมาธิในระยะเริ่มต้น และเมื่อผ่านการอบรมในโครงการต่าง ๆ ก็ได้ปฏิบัติธรรมะในระยะ เวลาที่ยาวขึ้น ผ่านกระบวนการขัดเกลาและพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ และตัดสินใจอยู่วัดไปตลอด ชีวิต เพราะมีความคิดที่เกิดขึ้นคือ เชื่อว่าบุญ บาป โลกนี้ โลกหน้า นรก สวรรค์ มีจริง และพระ นิพพานมีจริง ความคิดดังกล่าวคือความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ กล่าวได้ว่าวัดสร้างความเห็นที่ที่เป็น สัมมาทิฐิให้แก่บุคลากร ซึ่งเป็นหนึ่งในมรรคมืองค์ 8

มรรคมืองค์ 8 ได้แก่

1. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ได้แก่ความรู้หรือสัญจ 4 หรือเห็นไตรลักษณ์ หรือรู้
อภุศลมูลกับกุศลและกุศลมูล หรือปฏิบัติสมุปปาต²²

สัมมาทิฐิ จึงเป็นความเห็นถูกต้อง เกี่ยวกับเรื่องโลก และความเป็นไปตามจริง
ของสรรพสิ่ง และสรรพสัตว์ทั้งปวง ดังที่ได้กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกว่า

“ก็โลกหน้ามีอยู่จริง ความเห็นของผู้เห็นว่าโลกหน้ามีอยู่ ความเห็นของเขา
นั้นเป็นความเห็นชอบ ก็โลกหน้ามีอยู่จริง เขาคำริว่าโลกหน้ามีจริง ความคำริของ
เขานั้นเป็นความคำริชอบ ก็โลกหน้ามีจริง เขากล่าวว่าโลกหน้ามีจริง วาจาของเขา
นั้นเป็นวาจาชอบ ก็โลกหน้ามีจริง เขากล่าวว่าโลกหน้ามีจริง วาจาของเขานั้นเป็น
วาจาชอบ ก็โลกหน้ามีจริง เขากล่าวว่าโลกหน้ามีจริง ชื่อว่าไม่ทำตนเป็นข้าศึกต่อ
พระอรหันต์ ผู้รู้แจ้งโลกหน้า ก็โลกหน้ามีจริงเขาทำให้ผู้อื่นเข้าใจว่าโลกหน้ามีจริง
การให้ผู้อื่นเข้าใจของเขานั้น เป็นการให้ผู้อื่นเข้าใจโดยสัทธรรม และเขาย่อมไม่ยก
ตน ไม่ข่มผู้อื่น ไม่ข่มผู้อื่นด้วยการที่ให้ผู้อื่นเข้าใจโดยสัทธรรมนั้น เขาละโทษ คือ
ความเป็นคนทุศีล ตั้งไว้เฉพาะแต่คุณ คือความเป็นคนมีศีลไว้ก่อนเทียว ด้วยประการ
ฉะนี้ กุศลธรรมเป็นอเนกเหล่านี้ คือสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา ความไม่
เป็นข้าศึกต่อพระอรหันะ การให้ผู้อื่นเข้าใจโดยสัทธรรม การไม่ยกตน การไม่ข่มผู้อื่น
ย่อมมีเพราะสัมมาทิฐิเป็นปัจจัย ด้วยประการฉะนี้”²³

2. สัมมาสังกัปปะ ความคิดถูก หรือคิดออกบวช จึงเป็นกระบวนการทางจิตที่สืบ
เนื่องมาจากสัมมาทิฐิ

3. สัมมาวาจา คือวาจาถูก พุดถูก เป็นขบวนการต่อเนื่องจากคิดถูก

4. สัมมากัมมันตะ คือการทำถูก ซึ่งเป็นขบวนการต่อเนื่องจากสัมมาวาจาและเริ่ม
ต้นจากสัมมาทิฐิ

5. สัมมาอาชีวะ คืออาชีพที่ถูกต้อง คืออาชีพสุจริต เป็นขบวนการต่อเนื่องกัน
มาตามลำดับ โดยมีจุดเริ่มต้นที่สัมมาทิฐิ

²² พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์, หน้า 293.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.

6. สัมมาวายามะ คือความเพียรถูก หรือพยายามถูก ถ้าขาดมรรคองค์นี้ ก็ไม่สามารถบรรลุมรรคได้ และอาจทำให้ข้อมูลระงักตามไปด้วย เพราะความเพียรเหมือนตัวแรงส่ง

7. สัมมาสติ คือความระลึกถูก มีสติ สัมมาสติเปรียบเหมือนเสาเข็มค้ำยันและรองรับมรรคข้ออื่น ๆ ด้วย

8. สัมมาสมาธิ สมาธิถูก คือมีจิตตั้งมั่น ตั้งจิตชอบ

ในบรรดามรรคทั้ง 8 ข้อนั้น องค์มรรคที่เป็นฐานรากที่สำคัญคือสัมมาทิฐิ ในการเทศน์ของหลวงพ่อร่มมชโย และหลวงพ่อทัตตชีโว เน้นเรื่องสัมมาทิฐิเป็นอย่างมาก การเน้นเช่นนี้ทำให้ผู้ที่ผ่านการอบรมเมื่อถึงการพัฒนาาระยะที่ 1 หรือที่ 2 ในขั้นตอนการพัฒนา จะเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด มีความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ และนึกถึงการออกบวช และตั้งใจบวชตลอดชีวิต เพราะมีความเชื่อมั่นในพระนิพพาน หรือในระดับอุบาสก อุบาสิกา เมื่อเกิดความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิเกิดขึ้นจึงมุ่งมั่นเป็นอุบาสก อุบาสิกา เป็นเจ้าหน้าที่ของวัด เพราะฉะนั้นความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิจึงเป็นฐานในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตัวตน อุดลักษณะอย่างมาก

สัมมาทิฐิ 10 ประกอบด้วยทานที่ให้แล้วมีผล, ญัญที่บูชาแล้วมีผล (การสงเคราะห์มีผล) , การสั่งveyที่บวงสรวงแล้วมีผล (การบูชาบุคคลที่ควรบูชามีผล)ผลวิบากกรรมดี และกรรมชั่วที่บุคคลทำแล้วมี, โลกนี้มี, โลกหน้ามี, มารดามี (คุณ), บิดามี (คุณ), สัตว์ที่เกิดเป็นอุปปาติกสัตว์มี และสมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้ดำเนินไปเอง ปฏิบัติชอบ ซึ่งประกาศโลกนี้โลกหน้าให้แจ่มแจ้ง เพราะรู้อย่างด้วยตนเองในโลกมีอยู่

ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในอปินกขรรณว่า

“อุกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า ทานที่บุคคลให้แล้วมีผล การบวงสรวงมีผล การบูชามีผล วิบากแห่งกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดามี บิดามี อุปปาติกสัตว์มี สมณพราหมณ์ที่ไปโดยชอบ ปฏิบัติชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้ชัดแจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วประกาศให้รู้ทั่ว มีอยู่ในโลก สมณพราหมณ์เหล่านั้นเป็นอันหวังได้ข้อนี้ได้คือ จักเว้นอกุศลธรรมทั้ง 3 คือ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต จักสมาทานกุศลธรรมทั้ง 3 คือ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต แล้วประพฤติข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้นเห็นโทษ

ความต่ำทราม ความเศร้าหมองแห่งกุศลธรรม เห็นอานิสงส์ในเนกขัมมะอันเป็นฝ่าย
ขาวแห่งกุศลธรรม”²⁴

เพราะฉะนั้นสัมมาทิฐิที่เกิดขึ้น เมื่อบุคลากรผ่านการพัฒนาแล้ว ทำให้เห็นอานิสงส์ของการ
ออกบวช ซึ่งเป็นทางแห่งกุศลธรรม ดังที่พระพิบูลย์กล่าวว่

“เราได้ครุที่มีอุดมการณ์ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม และคุณวิเศษ ศรัทธาเราจึง
แน่น ศรัทธาในที่นี้หมายถึงการเชื่อในการครุสร้างของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเชื่อ
ในกฎแห่งกรรม แม้เรายังไม่ถึง แต่ภาพในเรื่องนี้ชัดเจน จากหลวงพ่อดปาก
น้ำ และประสบการณ์ภายในที่เรามีบ้าง เราก็สามารถอนุมานได้ว่ามีจริง จึงทุ่มเท
ปฏิบัติและศึกษารรณะ และตัดสินใจมาบวชตลอดชีวิต”

4. หลักไตรสิกขา

จากการศึกษาในบทที่ 5 พบว่า การฝึกบุคลากรทุกประเภทตั้งแต่เริ่มต้น วัดใช้หลักไตร
สิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักปฏิบัติในการอบรม และการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ส่วน
บุคลกรภายนอกจะเน้นเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล ภาวนา เป็นหลัก

เปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา และบุญกิริยาวัตถุ 3

ไตรสิกขา ประกอบด้วย

1. ศีล วัดได้ใช้ศีลเป็นทั้งเครื่องมือในการขัดเกลา และพัฒนาบุคลากร

ได้แก่พระภิกษุต้องรักษาศีล 227 ข้อ สำหรับสามเณรต้องปฏิบัติศีล 10 เป็นวินัย ส่วน
อุบาสกอุบาสิกา ต้องปฏิบัติศีล 8 เป็นประจำทุกวัน

จากการศึกษาในบทที่ 5 ได้พบว่าในขั้นตอนของการคัดเลือกบุคลกรภายนอกเข้ามาเป็น
บุคลกรภายใน วัดใช้ศีล 8 เป็นเครื่องมือในการขัดเกลาบุคลากรทุกโครงการ เช่น โครงการอบรม
ธรรมทายาทชาย และหญิง โครงการสมาธิแก้ว หรือการอบรมเจ้าค่ายคุณธรรมต่าง ๆ ครั้นเมื่อเข้ามา
เป็นบุคลกรภายในของวัดแล้ว ก็ยังได้ใช้ศีล 8 เป็นทั้งเครื่องมือในการขัดเกลา และเป็นส่วนหนึ่ง
ของความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน เพราะฉะนั้นอุบาสก อุบาสิกาทุกคนจึงต้องรักษาศีล 8 เป็นปกติ
หากทำไม่ได้ก็ไม่สามารถเป็นเจ้าหน้าที่

²⁴ สุต.ม.มช. 20/108/225

ในส่วนของผู้ประชาชน ซึ่งเข้าอบรมในโครงการต่าง ๆ ของวัด เช่น โครงการปฏิบัติธรรมพิเศษ โครงการอยู่จุดศูนย์กลาง เสาร์ อาทิตย์ ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องรักษาศีล 8 ให้ได้ตลอดโครงการเช่นกัน

2. สมาธิ หมายถึงการทำให้สงบ แน่วแน่ไม่ฟุ้งซ่าน มีความจริงอยู่ว่าใจจะสงบได้ ก็เพราะกายต้องสงบก่อน กายจะสงบได้ก็เพราะบุคคลรักษาศีลได้บริสุทธิ์จริง คือไม่ทำกรรมชั่ว ไม่ทำบาป จากความจริงข้อนี้ วัดจึงส่งเสริมสนับสนุนควบคุมดูแลให้บุคลากรปฏิบัติทั้งศีล และเจริญสมาธิ ภาวนา เป็นกิจวัตรประจำวัน ดังประสบการณ์ของอุบาสิกาท่านหนึ่งกล่าวว่า

“เมื่อเราได้นั่งสมาธิ ได้ฟังธรรมะ เรารู้สึกว่าเราเรียนรู้ธรรมะที่สอนตัวเรา เราทำได้ถึงเรื่องการสร้างบุญ และการต้องไปแนะนำให้คนอื่นรู้จักสร้างบุญ และละบาป... การสอนธรรมะของหลวงพ่อก็จะสอนเรื่องบาปบุญคุณโทษ และเราเชื่อในเรื่องนรกสวรรค์”

3. ปัญญา ปัญญาในบริบทของไตรสิกขานี้ คือความรู้ความเข้าใจทางธรรมในหลายระดับ คือระดับต้น คือการใช้เหตุผลแยกแยะระหว่างดีชั่ว ถูกผิด บุญบาป คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ อาจกล่าวได้ว่าปัญญาในระดับต้นคือจินตมยปัญญา (ปัญญาเกิดจากการคิด) และ ตุตมยปัญญา (ปัญญาเกิดจากการฟัง) ปัญญาในระดับสูงกว่านี้เป็นปัญญาอันเกิดจากการเจริญสมาธิ ภาวนา คือ ภาวนามยปัญญา เป็นปัญญาเกิดจากการรู้แจ้งเพราะเห็นแจ้งอันเกิดจากการเจริญสมาธิ ภาวนา

นับตั้งแต่หลวงพ่อดอกปากน้ำเกษมเจริญ ธนบุรี ได้ฝึกอบรมถ่ายทอดภาวนามยปัญญาตามเทคนิควิธีการ ให้แก่คุณยายอาจารย์มหารัตนอุบาสิกาจันทร์ ขนนกยูง และคุณยายได้ถ่ายทอดให้หลวงพ่อรัญมชโย หลวงพ่อก็ได้ถ่ายทอดต่อมายังเหล่าศิษยานุศิษย์ทั้งหลายของท่าน จนมีการปฏิบัติธรรมด้วยวิธีการนี้ขยายไปในวงกว้างมากขึ้น

ณ จุดนี้เอง อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่วัดประสบความสำเร็จในการชวนคนมาวัดได้จำนวนมากเพราะวัดปลูกฝังสัมมาทิฐิ 10 ให้เข้าไปอยู่ในใจบุคลากรทั้งภายในและภายนอก โดยใช้การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา เป็นเครื่องมือในการปลูกฝัง

5. บุญกิริยาวัตถุ 3 หมายถึง การทำบุญ หรือทำความดี ประกอบด้วยทาน ศีล ภาวนา

5.1 ทานมัย (ทาน) หมายถึง การทำบุญด้วยการให้ ฆราวาสโดยทั่วไปและบุคคลภายนอกองค์กรที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาพอสมควรยอมทำบุญกุศลด้วยการให้ หรือการทำทาน ซึ่งเป็นการทำความดีที่สะดวกที่สุดสำหรับผู้ครองเรือน

5.2 สีส้ม (ศีล) หมายถึงการรักษาศีลด้วยการประพาศุจริต ไม่ประพาศุจริต ไม่ทำบาป วัตถุประสงค์ของศีลคืออบรมให้ผู้ที่มาวัดตั้งใจรักษาศีล 5 เป็นปกติโดยชี้คุณ ชี้โทษของศีลให้เข้าใจง่าย คุณโกสสิทธิ์ อายุ 40 ปี กล่าวว่า

“เมื่อนั่งสมาธิแล้วทำให้เกิดความละเอียดอ่อนในด้านความคิด ทำให้เรามีสติมากขึ้น ความคิดเป็นลำดับ และรู้วิธีดำเนินชีวิตที่ดี มีกำลังใจที่จะทำชีวิตให้ดีขึ้นได้ จึงคิดว่าจะเลิกดื่ม จะรักษาศีล 5 และจะพาครอบครัวมาปฏิบัติธรรมด้วย”

5.3 ภาวนามัย หมายถึงการทำบุญด้วยการเจริญสมาธิภาวนาซึ่งได้กล่าวมาแล้วว่าการทำสมาธิย่อมทำให้เกิดปัญญาในระดับต่าง ๆ ประชาชนทั่วไปเมื่อได้ฝึกสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิก็เกิดปัญญาใน 2 ระดับต้น คือจินตมยปัญญา และสุตมยปัญญา ก็สามารถตรองเห็นคุณประโยชน์ของการเจริญสมาธิภาวนา ในระดับนี้จึงทำให้ประชาชนชอบมาวัดปฏิบัติธรรมกันต่อเนื่อง

คุณ โกสสิทธิ์ซึ่งได้รับผลของการเปลี่ยนแปลงจากที่ต้องดื่มเหล้าทุกวัน เมื่อนั่งสมาธิ และรักษาศีลแล้วพบว่า

“การปฏิบัติธรรม วันแรก ๆ ใจยังไม่สงบ วันหลังใจสงบมากขึ้น เมื่อมาถึงตรงนี้นิสัยเริ่มเปลี่ยน ตอนเย็นธรรมดาต้องดื่มทุกวัน การสวดมนต์ทำให้มีสมาธิดีขึ้น อารมณ์ต่าง ๆ จะคลายไปด้วย และการสวดมนต์ การนั่งสมาธิ และการรักษาศีลสัมพันธ์กัน คือ สมมติว่าเรานั่งสมาธิ การรักษาศีลก็ต่อเนื่องมาจากการปฏิบัติธรรม หากเราไม่รักษาศีล การปฏิบัติธรรมของเราก็เสีย ไม่เหมือนเดิม ซึ่งเป็นวงจรที่ช่วยสนับสนุนกัน การสอนของพระอาจารย์ท่านอิงกับสังคมาสอนให้ทำทาน และทำบุญ”

ในการปลูกฝังสัมมาทิฐิของบุคคลภายนอก คือสาธุชนที่ไปวัด วัดเน้นเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 3 ซึ่งประกอบด้วย ทาน ศีล ภาวนา เมื่อความคิดสัมมาทิฐิมากขึ้นก็เกิดความเชื่อมั่นในเรื่องกฎแห่งกรรม โลกนี้โลกหน้า เรื่องโอปปาติกะ คือการไปบังเกิดในนรกสวรรค์ แม้ตนเองยังพิสูจน์ไม่ได้ ญาติโยมส่วนหนึ่งจะหันหน้าศึกษาพระไตรปิฎก โดยเข้าร่วมในโครงการพระไตรปิฎกศึกษา ตรีโท และเอก

กล่าวได้ว่าวัดมีจุดมุ่งหมายการปลูกฝังสัมมาทิฐิให้แก่ญาติโยม ด้วยการให้ความรู้ และให้ปฏิบัติ ทาน ศีล ภาวนา มาตั้งแต่ยุคบุกเบิกเป็นต้นมา เมื่อญาติโยมมีความเข้าใจในเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 3 แล้ว และมีศรัทธามากขึ้น ผลพวงที่เกิดกับวัดคือการบริจาคปัจจัยเพื่อสนับสนุนโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ

จากการที่สาธุชนมาวัดมากขึ้น และถูกปลุกฝังในเรื่องทาน ศีล ภาวนา ภาพที่ปรากฏต่อสายตาในวงกว้างคือ วัดใช้การตลาดในการเผยแพร่จึงสามารถดึงคนได้จำนวนมากเข้าวัด คนที่มาวัดเป็นคนรวย หรือวัดนี้รวยแล้ว และวัดใช้เงินจำนวนมากในการสร้างสิ่งก่อสร้างที่ใหญ่โตเกินความจำเป็น

เมื่อภาพที่ปรากฏออกสู่สายตาประชาชนภายนอกที่ไม่เคยมาวัด ทำให้มองวัดในแง่ลบๆ ไปในด้านต่าง ๆ จึงเกิดเป็นข้อสงสัยและเกิดการวิพากษ์วิจารณ์ตามมา ซึ่งจะอภิปรายในบทที่ 7

ดังนั้นในการศึกษาหลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการจัดเถาทางสังคมและพัฒนาบุคลากร วัดใช้หลักในการสอนคือ การสอนเรื่องการสร้างบารมี การปฏิบัติธรรม และการมุ่งตรงต่อหนทางพระนิพพาน ส่วนหลักการฝึกคือ หลักสัปปายะ 7, ปัจจย 4 มรรคมืองค์ 8 และหลักไตรสิกขา สำหรับบุคลากรภายใน และบุคคลภายนอก ส่วนบุญกิริยาวัตถุ 3 วัดเน้นให้กับบุคคลภายนอกมากกว่าบุคลากรภายใน

กล่าวได้ว่าหลักสำคัญที่จำเป็นต้องใช้ในการสร้างบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ หลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา มรรคมืองค์ 8 บุญกิริยาวัตถุ 3 และการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการฝึก ต้องอาศัยหลักสัปปายะ 7 รวมทั้งการฝึกบริหารปัจจย 4 เป็นหนทางที่จะบรรลุการปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งวัดให้ค่านิยามว่า “การสร้างบารมี” และมีเป้าหมายเพื่อการมุ่งบรรลุพระนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

เมื่อวิเคราะห์หลักธรรมกับกรอบทฤษฎีของการจัดเถาทางสังคมและพัฒนาบุคลากร ทำให้เห็นอย่างชัดเจน กรอบวิเคราะห์ของทฤษฎีนั้นเพื่อเอื้อให้คนเมื่อผ่านการจัดเถาทางสังคมใหม่ มีความพร้อมอยู่ในองค์ทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ในขณะที่การจัดเถาทางพุทธศาสนา เป็นการฝึกหัดขัดเถาเพื่อปรับปรุงตนเอง ขัดเถาภิเลศภายในเพื่อมุ่งต่อเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ไม่ได้มีเป้าหมายเพียงเพื่ออยู่ในสังคมให้ได้เท่านั้น

ส่วนการพัฒนาบุคลากรเป็นการใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับการทำให้บุคลากรทำงานแล้วเกิดประโยชน์กับองค์กรมากที่สุด เมื่อพิจารณาจากด้านหลักธรรมกระบวนการพัฒนาบุคลากรตั้งแต่การรู้จักวัด การพัฒนา การรักษา และการใช้ประโยชน์ ที่มีหลักธรรมดังที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นพื้นฐาน การพัฒนาบุคลากรตามหลักพระพุทธศาสนาของวัดนั้นมุ่งเป้า และนำหนักไปที่การพัฒนาตนเองเป็นหลักก่อนตามหลักไตรสิกขา มรรคมืองค์ 8 และบุญกิริยาวัตถุ 3 ส่วนการทำงานนั้นเป็นผลพลอยได้ที่เกิดขึ้น

เพราะฉะนั้นเมื่อพิจารณาหน้าที่ และของการใช้กรอบทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคมใหม่ และการพัฒนาบุคลากรให้ประโยชน์ปัจจุบันเท่านั้น ในขณะที่เมื่อศึกษาหลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการดังกล่าวจะพบประโยชน์ที่ได้ยิ่งกว่านั้นคือ ได้ประโยชน์คนคือ ผู้ถูกพัฒนามีการฝึกหัดขัดเกลา ข้อบกพร่องของตนเอง ประโยชน์ท่าน ในที่นี้ไม่ใช่ประโยชน์ของบริษัทเท่านั้น แต่เป็นประโยชน์ สำหรับพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่มาปฏิบัติธรรมจำนวนมาก และสุดท้ายได้ประโยชน์อย่างยิ่ง คือผู้ ถูกพัฒนาได้สร้างความคิด สร้างบุญบารมี เพื่อเป็นเสบียงข้ามชาติ ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง สรรเสริญ.

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย